

***Bo Carlsson & Rolf G H
Henriksson (utg):***

**Development Blocks
and Industrial
Transformation.
The Dahménian
Approach to Economic
Development**

Erik Dahmén's doktorsavhandling, *Svensk industriell företagarverksamhet. Kausalanalys av den industriella utvecklingen 1919–1939*, publicerades 1950 och blev en omedelbar succé. Avhandlingen hyllades i Sverige av såväl det national-ekonomiska etablissemanget, med Erik Lundberg i spetsen, som av ledande ekonomhistoriker som Ernst Söderlund. Trots språkbarriären väckte den också internationell uppmärksamhet. Brinley Thomas publicerade ett uppskattande recension av boken i *Economic Journal* 1951. Viktigast var dock Alexander Gerschenkrons anmälan för internationell publik 1957 vilket blev upphovet till att avhandlingen även utkom på engelska i översättning av Axel Leijonhufvud.

Det unika med avhandlingen var att Dahmén vågade ta det stora greppet med ett starkt kritiskt avståndstagande från nationalekonomins huvudfåra. National-ekonomi i hans tappning är långt ifrån ett teoretiserande med utgångspunkt i "en representativ agent" som i neoklassisk analys eller ett studium av enkla korrelationer mellan aggregerade variabler över tiden. Dahmén's analys utgick istället från en integration av ekonomisk teori, statistik, företagsekonomi och ekonomisk historia med syftet att studera kvalitativa förändringar i den ekonomiska utvecklingen. Därmed kunde, enligt Dahmén, en specifik fas av historien analyseras med hjälp av en bättre verktygslåda och ett

mer systematiskt urval problemställningar än vad som vanligtvis användes i ekonomisk historia. För detta saknades adekvata utvecklingsteoretiska begrepp inom nationalekonomin. Dahmén utvecklade själv till stor del den begreppsapparat han behövde även om uppslag kunde hämtas hos Johan Åkerman, Thorstein Veblen, Joseph Schumpeter och Stockholmsekonomerna. I *Development Blocks and Industrial Transformation. The Dahménian Approach to Economic Development* (red Bo Carlsson och Rolf G H Henriksson, Industriens Utredningsinstitut, 1991), hävdar utgivarna att Dahmén med sin avhandling därmed också gav viktiga bidrag till den ekonomiska utvecklingsteorin.

För att dokumentera Dahmén's bidrag till den ekonomiska utvecklingsteorin innehåller volymen en kronologisk presentation av Dahmén's viktigaste skrifter, interfolierad med utgivarnas egna tolkningar och kommentarer. Det första kapitlet ger en bakgrund till och en sammanfattning av Dahmén's licentiatavhandling från 1942. Det andra kapitlet ägnas en sammanfattning av doktorsavhandlingen. Det tredje avsnittet behandlar hur sistnämnda avhandling togs emot av samtiden; här återges de viktigaste recensionerna och en debatt i ekonomiska klubben mellan nationalekonomer och ekonomhistoriker med bl a Eli Heckscher närvarande. I det fjärde kapitlet presenteras två uppsatser från 1980-talet, tidigare publicerade i internationella tidskrifter, där Dahmén utvecklar sin analysmetod.

Dahmén's viktigaste analytiska bidrag är, enligt bokens redaktörer, begreppet "utvecklingsblock" och det därtill relaterade begreppet den "industriella transformationsprocessen". Med dessa begrepp kunde Dahmén ge en djupare innebörd åt Schumpeters innovationsprocess. Denna process består av introduktionen av nya produktions- eller marknadsföringsmetoder, nya produkter, marknader och pro-

duktionsfaktorer. Men också avveckling av föråldrade metoder, varor, marknader osv måste enligt Dahmén uppmärksammas systematiskt eftersom analysen tar sin utgångspunkt i spänningsfältet mellan gammalt och nytt. Detta är just vad Dahmén åstadkommit med sitt utvecklingsblocksbegrepp. Ett utvecklingsblock är en sekvens av kompletterande teknologiska eller ekonomiska eller andra faktorer vilka tillsammans under en övergångsperiod skapar strukturella spänningar, ojämvikter, innan en jämvikt kan uppstå. Investeringar är tex relaterade till varandra i utvecklingsblock, eftersom nya investeringar för en ny vara, tex personbilen, kräver kompletterande investeringar i flera branscher. Utan sådana kompletterande investeringar skulle utvecklingsblocket inte vara komplett. Nära relaterat till begreppet utvecklingsblock är begreppet "felinvesteringar". Tillsammans fångar dessa begrepp upp den industriella transformationsmekanismen och ger dessutom stadga åt en analys av samspelet mellan cykliska och strukturella faktorer i den ekonomiska utvecklingen.

Rolf Henriksson ger en fascinerande redogörelse för hur Dahmén når fram till sina centrala begrepp. Dahmén var elev till Åkerman. Åkerman var motståndare till Keynes' och Stockholmsekonomens aggregerade efterfrågeanalys. Influerad av Hayek föreslog Åkerman att Dahmén skulle studera felinvesteringsbegreppet, vilket skedde i två uppsatser, presenterade 1937 respektive 1939. Liksom Åkerman hävdade Dahmén att sparande och investeringar analyserade på en alltför aggregerad nivå inte möjliggjorde kausalanalys. Dahmén lyckades precisera begreppet felinvesteringar genom att föra in det i en sekvensanalytisk ram och göra det till fruktbart analysinstrument via en distinktion mellan potentiella och realiserade felinvesteringar. Även sparbegreppet differentierades av Dahmén, som menade att kreditgivningen till företagen borde ges en central roll i analysen av in-

vesteringsprocessen. Krediten möjliggör för företagen att överleva under perioder då investeringar visar sig vara oräntabla felinvesteringar. Dahmén använde också Stockholmsekonomernas "ex ante"- och "ex post"-begrepp och Åkermans "blickfält"-analys, och utnyttjade dessa systematiskt för att analysera hur företagens och kreditgivarnas blickfält under en konjunkturuppgång kunde krympa och komma ur fas med varandra när konjunkturtoppen närmade sig. Denna begränsning av blickfältet var en avgörande faktor för vilka investeringar som i en krissituation framträdde som felinvesteringar.

Efter att Dahmén under 1940 läst Schumpeters *Business Cycles* [1939] föddes idén att koppla ihop Schumpeters begrepp om ekonomisk utveckling som en diffusions/absorptionsprocess med felinvesteringsbegreppet. Även om Dahmén menade att Schumpeter funnit en nyckel till förklaringen av ekonomisk utveckling genom att peka på innovationernas och entreprenörernas avgörande betydelse, fanns dock en svaghet i dennes analys. Schumpeter var i nämnda bok alltför bunden till ett statiskt jämviktsbegrepp och såg på utvecklingsdynamiken som en övergång från ett *stationary state* till ett annat. Schumpeter betonade inte heller nödvändigheten av att närmare analysera de mekanismer som ledde till att föråldrade faktorkombinationer avvecklades. Utremsningen av det gamla skedde enligt Schumpeter vid den depression som skapades när det nya absorberades men han hade ingen begreppslig negativ motsvarighet till idén om innovationsspridning. Det var genom att conceptualisera utvecklingsprocessens duala natur som Dahmén lyckades föra Schumpeters analys ett steg vidare. Detta skedde redan i licentiatavhandlingen 1942, med dess betoning av att ekonomisk utveckling har en positiv sida och en negativ sida och där analysen av felinvesteringar visade att konjunkturcykeln kunde ses som en endogen del av den vidare transformations-

processen. I doktorsavhandlingen vidareutvecklades begreppet "utvecklingsblock" och dess betydelse i den industriella transformationsprocessen belystes med ett stort empiriskt material täckande hela den svenska industrin, med 60 branscher, 200 delbranscher och totalt 10 000 företag, allt insamlat av Dahmén och anställda på IUI.

I samlingsvolymens avslutande delar, signerade Bo Carlsson, sätts Dahmén vidareutveckling av sin teori in i det forskningssammanhang som under senare år vuxit fram under benämningen *industrial dynamics*. Det är ingen tvekan om att Dahmén idéer här kan spela en stor roll men det är uppenbart att även ekonomisk historia i vidare mening erbjuder ett stort appliceringsfält för det Dahméniska greppet. Hittills är det inom det sistnämnda ämnet som Dahmén fått störst betydelse. Boken ger en bred översikt över Dahmén bidrag till ekonomisk teori och empiri och borde därmed stimulera intresse för Dahmén grepp även bland nationalekonomer. Den har mycket att ge, inte bara till alla som intresserar sig för industriell ekonomi. Den rekommenderas också till följande ekonomgrupper:

1. Alla studenter och doktorander som vill få vidare perspektiv på ekonomimämnet än vad som ges i traditionella mikro- och makrokurser.
2. De forskare som, inspirerade av Paul Krugman, Elhanan Helpman, Gene Grossman m fl, försöker föra in Schumpeterianska element i den neoklassiska analysen genom att analysera endogen tillväxt, innovationer, nya marknader, geografins betydelse för ekonomisk utveckling mm.
3. Alla makroekonomer som fastnat i tron på *stylized facts*, tex att en devalvering får samma konsekvenser oavsett vilket decennium och i vilken institutionell miljö den genomförs.

Det kan slutligen påpekas att behåll-

ningen av ovan anmälda bok väsentligen ökar om man tar del av den vetenskaps-historiska dokumentation och krönika som utarbetades av Henriksson till IUIs 50-årsjubileum, (Henriksson Rolf GH *Som Edström ville – Hur IUI blev till*. IUI, Stockholm, 1990). Denna intresanta bok behandlar bakgrunden till och etablerandet av IUI 1939 samt detta instituts utveckling från upplysningsbyrå till forskningsinstitut. Henriksson berör här även Dahméns avhandlingsarbete och sätter in det i det större sammanhang som utgjordes av de många pionjärinsatser inom svensk ekonomisk forskning som under Ingvar Svennilsons ledning initierades vid IUI under 1940-talets tidigare del.

Fil dr CLAES BERG
Sveriges riksbank